

Amiralitetsvarvet.

Gathenhielska repslageriet.

Karl Johansgatan, vy mot Stigbergstorget i början av 1900-talet.

Stigbergstorget i början av 1960-talet.

KARL JOHANSGATAN 5

Miljön kring Karl Johansgatan 5 har bytt skepnad från en ruffig och lantlig varvsmiljö med enkla kåkar för sjöfolk, ölkaféer och brännvinssyltor till en stadsdel i Göteborg med stadskaraktär. I närmiljön finns än idag allt ifrån ålderdomliga träkåkar, Gathenhielska huset från 1700-talet och landshövdingehus som minner om det äldre Majorna jämte stenstadshus som uppfördes här under 1900-talets första hälft.

VARVEN OCH FÖRSTADEN MAJORNA

När Göteborg grundades 1621 fungerade Majorna som en uthamn där djupgående fartyg ankrade för omlastning. Innan älven muddrades och blev djupare på 1800-talet kom en stor del av Göteborgs hamn- och varvsverksamhet att bedrivas här. På 1660-talet anlades Amiralitetsvarvet/Gamla varvet ungefär där Karl Johansgatan 5, Stigbergskajen och Sjöfartsmuseet nu är belägna. Lars Gathenhielm fick år 1717 Gamla varvet i donation som ett erkännande för sina framgångar som "konungens kapare". Han hade stora planer och för sin verksamhet behövde han ett repslageri. Detta, liksom Gathenhielska huset som uppkallats efter honom, kom dock inte att färdigställas förrän efter hans död år 1718. Varvet och repslageriet, som låg i anslutning till Gathenhielska huset, drevs vidare av änkan Ingela Gathenhielm.

Kring varvet byggdes under 1600-1700-talen klungor av mindre och enkla träkåkar och enstaka större, förnämare byggnader. Under 1700-talets början växte befolkningen i Majorna och utvecklades till en fattig, men viktig förstad till det växande Göteborg. Här bodde huvudsakligen sjöfolk och varvsarbetare i små stugor med sina familjer. Miljön var vid denna tid utpräglad lantlig. Än idag kan du uppleva hur de som arbetade i och kring varvet bodde om du rör dig in på Pölgatan och dess enkla kåkar i Gathenhielska reservatet. Utmed Allmänna vägen låg vid denna tid ett stort antal ölkaféer, värdshus och brännvinssyltor.

KARL JOHANSGATAN DRAS FRAM

Dagens Karl Johansgatan tillkom i slutet av 1800-talet, dessförinnan fungerade Allmänna vägen som huvudstråket från stadskärnan ut till Majorna. Vid den här tiden hade Göteborg omvandlats från handelsstad till industristad och staden var i behov av att expandera. År 1868 införlivades Älvsborgs Kungsladugård med Göteborgs stad och Majorna blev en stadsdel i Göteborg. En stadsplan upprättades 1878 med en rutnätsstruktur som i liten utsträckning tog hänsyn till den befintliga, oregelbundna bebyggelsen som fanns på platsen. Stadsdelen ändrade nu karaktär från lantlig idyll till en förstad där landshövdingehus i rutnätsmönster successivt ersatte de små trähusen. Gamla varvet kom att upphöra i början av 1900-talet då staden behövde marken. På en del av området anlades "Gamla varvsparken"

Karl Johansgatan blev det nya raka och stadsmässiga huvudstråket. Många äldre hus revs för att ge plats åt den nya gatan och den lantliga prägelns ersattes snart mot stadsmässighet. Utmed gatan uppfördes ett antal landshövdingehus samt även ett bryggeri – Kronans bryggeri – liksom en filial till Renströmska badet. Båda byggnader finns kvar än idag. För att ge det nya huvudstråket en pampig karaktär kom det kring sekelskiftet och 1900-talets första decennier att bebyggas med ett antal ståtliga stenstadshus. År 1933 invigdes sjöfartsmuseet med tillhörande utkikstorn och år 1940 stod den funktionalistiska fd Biografen Kaparen klar (Pizzeria Moreno).

Originalritningar gatufasader och ett typiskt våningsplan i fastigheten, daterade 1935. Källa: Stadsbyggnadsförvaltningen.

PÅKOSTAD TEGELARKITEKTUR FRÅN 1935

Byggnaden på Karl Johansgatan 5 är en funktionalistisk stenstadsbyggnad, uppförd 1935 efter ritningar av Carl Hjalmar Zetterström. Hit flyttade Majornas nya medelklass till bekväma och moderna lägenheter. Trots att byggnaden genomgått vissa förändringar under årens lopp speglar den såväl 1930-talets arkitektoniska ideal som en epok då Majorna transformerades från förstad till en modern stadsdel i Göteborg.

KARL JOHANSGATAN 5

Originalritningarna till Karl Johansgatan 5, i kv Gamla Varvet, är daterade 1935 och signerade av arkitekten Carl Hjalmar Zetterström. Byggnaden uppfördes i 5 våningar med vind och källare. Formspråket kom, i enlighet med 1930-talets funktionalistiska ideal, att präglas av stramhet och enkelhet. Fönstren utfördes som ospröjsade 2- och 3-lufts-fönster utan omfattningar. Mot Gamla Varvsgatan försågs byggnaden med sex balkonger. Vissa lägenheter hade även balkong mot gården. Trots det avskalade formspråket kan man dock ana att arkitekten fortsatt var inspirerad av 1920-talets klassicerande ideal genom den markerade sockelvåningen.

Redan vid uppförandet hade byggnaden en aktiv bottenvåning med skyltfönster för lokaler. I bottenvåningen fanns fyra butikslokaler med tillhörande lager samt lokaler för Posten och ett konditori – E Rylanders EFTR som drevs av konditorn Gillis Sjöberg och hans son Bertil. År 1959 såldes verksamheten till Bertil & Marianne Olofsson och fick då namnet Konditori Kampanilen.

Lägenheterna var stora och modernt utformade med alla bekvämligheter så som hiss, badrum och WC. Fattiga varvsarbetare hade nu ersatts av Majornas nya medelklass som hade råd att skaffa sig en hyreslägenhet i ett nybyggt stenstadshus. Huset rymde ursprungligen några olika typer av lägenheter. I byggnadens hörn fanns större våningar som omfattade två sovrum, ett "herrum," en

matsal, kök med tillhörande serveringsgång samt jungfrukammare, WC och badrum. Till varje lägenhet hörde också en rymlig hall liksom kapprum. Lägenheterna värmdes upp genom nymodigheten centralvärme och vattenburna radiatorer.

Vid sidan av dessa större lägenheter fanns också mindre tvårumslägenheter, varav vissa var försedda med jungfrukammare. I källaren fanns magasinlokaler och förråd. På vinden fanns tvättstuga, strykrum och torkvindar jämte lägenhetsförråd.

År 1992 genomfördes en större ombyggnad av butiksplanet med nya bjälklag. Detta medförde även att gatufasaderna omgestaltades i bottenplanet. Samma år gjordes också stora förändringar i lägenheterna vars planlösningar ändrades radialt. Även på vinden inreddes lägenheter.

KULTURHISTORISKT VÄRDE

Byggnaden har genom sin välbevarade exteriöra karaktär ett arkitekturhistoriskt värde samtidigt som den speglar en expansiv epok i Majorna. I de två trapphusen finns än idag flera välbevarade detaljer så som golv, trappor och bröstningar av kolmårdsmarmor, räcken och handledare av smide och profilerade listverk. Byggnaden ingår i stadens bevarandeprogram och har bedömts vara särskilt kulturhistoriskt värdefull.